

Razprava

Razvoj države in državno planiranje – quo vadis?!

Sobotna priloga Dela daje v zadnjem času vse več prostora avtorjem za očitno več kot 30 let spregledano temo:

- kdo je oziroma bi moral biti odgovoren za celovit razvoj Republike Slovenije
- kdo bi moral biti razvojni mobilizator in integrator?

Neven Borak (Politična ekonomija – Razvoj, SP Dela 14.8.2026) poudarja, da je temeljni problem države dolgoletna odsotnost institucionalnih mehanizmov državne koordinacije pri odločitvah o bodočih potrebah skupnosti in postavlja v ospredje zgornji dve vprašanji.

Enaka vprašanja postavljata vsak na svojem strokovnem področju tudi Lidija Globevnik, ugledna strokovnjakinja za vode. (Ko ji ga vzamejo, si ga prej ali slej vzemi nazaj, SP Dela 22.8.2026) in arhitekt Aleš Vrhovec (Pašteta Kekec in Trg republike, SP Dela, 22.8.2026).

Neven Borak zato predlaga štiri nove sestavine (vzvode) za preseganje dolgoletnega neustreznega sistema odločanja in upravljanja razvoja države:

- **prvič: ustanovitev centralnega urada za dolgoročni razvoj** z nalogo povezovanja vseh razpršenih razvojnih zmogljivosti
- **drugič: nadstrankarski dogovor o najpomembnejših razvojnih projektih**, ki presegajo horizont mandata posamezne vlade
- **tretjič: ustanovitev Slovenskega razvojnega sklada**, ki naj bi presegal omejitve SID Banke, Slovenskega podjetniškega sklada in SDH zaradi zagotavljanja dolgoročnih razvojnih projektov z zadolževanjem doma in v tujini, kakor tudi izdajanjem delnic in obveznic zaradi mobilizacije velikih prihrankov prebivalstva in prostih sredstev podjetij
- **četrtrič:** zaradi mobilizacije presežkov in zmogljivosti podjetij, raziskovalnih institutov in drugih nosilcev razvoja **ustanavljanje razvojnih konzorcijev za oblikovanje celotnih razvojnih verig.**

Lidija Globevnik odpira (ne prvič) vprašanje sposobnosti za celovito upravljanje in odločanje o vodah, ki ne bi smelo biti še naprej zgolj predmet vodarjev in prostorskih načrtovalcev, temveč eno od izhodišč celotne državne razvojne politike

in družbe kot celote. Poudarja nujnost načrtovanja in upravljanja voda po povodjih in povezovanja znanja različnih strok z nujnimi digitalnimi modeli preverjanja posledic odločitev o vodah.

Aleš Vrhovec enako poudarja nujnost novega institucionalnega okvira za delovanje regijskih urbanističnih zavodov ter nujnost »umestiti prostor v ožjih in najširših okvirih«. Enako ugotavlja, da že 40 let ni nikogar, ki bi kontinuirano delal na tem področju. »Stroko smo izbrisali«.

Kot značilen primer navaja sedanje odločanje o namembnosti Trga republike v prestolnici s sedanjimi objekti Maxija (obeh stolpnic in same ploščadi) ter sedanjih in novih spomenikov. Predlaga, da država odkupi od NLB stavbo TR2 in vanjo naseli vladne urade in ministrstva namesto sedanjih razmetanih in predragih najetih prostorov ministrstev, agencij in uradov po celi Ljubljani.

Pogled v preteklost

Zato je potrebno in poučno pogledati v polpreteklo zgodovino sprejemanja ključnih odločitev o razvoju Slovenije v zadnjih 50 in nekaj več letih.

Sredi šestdesetih let preteklega stoletja je takratni Izvršni svet Skupščine SRS pod vodstvom Staneta Kavčiča začel pripravljati najbolj pomemben strateški dokument Slovenije v zadnjih 50 letih – dolgoročni plan razvoja SRS. Strokovni nosilec priprave plana je bil Zavod za družbeno planiranje SRS, ki je razpolagal z vrsto strokovnjakov za načrtovanje posameznih sektorjev in vseh ključnih predpostavk in pogojev za usklajen družbeni razvoj. Zavod je usklajeval delo večjega števila raziskovalnih institutov, med njimi kot enega osrednjih – Instituta za ekonomska raziskovanja. Koordinacijsko vlogo je opravljala komisija na visoki vladni ravni, ki jo je vodil sam Stane Kavčič. Na rednih dvo ali trimesečnih zasedanjih komisije v Vili Bled in na gradu Brdo, ki so trajala po več dni, so se izoblikovali in uskladili vsi ključni dolgoročni razvojni cilji na podlagi izdelanih strokovnih študij. Naj naštejemo samo nekatere najpomembnejše odločitve:

- **Zakon o cestnem križu Republike Slovenije**, ki smo ga potem uresničevali 40 let
- **gradnja NE Krško in TEŠ 4**
- ukinitvev projekta uplinjevanja premoga EKK Velenje in **odločitev o gradnji plinovodnega omrežja** s povezavo na alžirski plin preko Italije

- **nova kmetijska politika** z vključevanjem proizvodnje kmetov in z občutno državno podporo za preusmerjanje kmetij v specializirano proizvodnjo (tudi z zakonom o beneficiranih obrestih za kredite kmetom)
- **sprejem politike skladnega regionalnega razvoja Slovenije** z vrsto podpornih mehanizmov.

Eden prvih ukrepov po osamosvojitvi pa je bila prav ukinitve Zavoda za družbeno planiranje SRS, ki so ga (kako ironično?) sprejeli prav nekateri dotedanji uslužbenci tega Zavoda (Peterle, Umek in drugi), kot da bi se sramovali svojega preteklega dela v tem Zavodu. Kot nekakšnemu nepotrebnemu reliktu prejšnjega sistema.

Leta 2017 smo (Slovensko nepremičninsko združenje) predlagali ob pripravi novega Zakona o urejanju prostora (ZUreP-3), da se ustanovi Zavod za prostorsko načrtovanje RS, vendar je bil predlog brez obrazložitve zavrnjen (Vlada dr. Mira Cerarja), čeprav je znana mantra vsake nove vlade o nujnosti pospešitve sprejemanja državnih in občinskih prostorskih načrtov, ki da bo doseženo s spremembo prostorske in gradbene zakonodaje. Toda večina praktikov tudi v državnih infrastrukturnih podjetjih in velika večina županov občin ve, da je in ostaja **glavni problem – horizontalno usklajevanje različnih nosilcev urejanja prostora**, kjer uradniki vsake od agencij in ministrstev časovno neomejeno dajejo (ali pa tudi ne) smernice, ki se medsebojno pogosto križajo prav v prostoru. Zato je Borakov predlog o ustanovitvi državnega zavoda za planiranje prvi nujni korak, ki ga lahko sprejme vlada sama. Če pa ga bo slučajno sprejela na podlagi nadstrankarskega dogovora, bi bil mali čudež.

Zato se postavlja osnovno vprašanje: ali in kdo je pripravljen sprejeti takšno odločitev in potem morda še naslednje tri predlagane Borakove »sestavine«.

Znani strateški sveti pri prejšnjih in sedanji vladi z bolj ali manj posrečeno izbiro znanih ljudi dokazano niso nikoli v resnici zagotavljali nujno potrebne državne koordinacije pri odločanju o razvoju, o kateri piše Borak. To je nesporno dolžnost vsakokratne vlade in njenega predsednika. Nekateri znaki za morebitno možnost uresničitve drugega predlaganega ukrepa – nadstrankarski dogovor – se je kazala glede referendumu o NEK 2 kot tipičen primer nujnega poenotenja parlamentarnih strank, ki daleč presega mandat ene Vlade. Toda takšen dogovor mora vključevati možnost vpliva tudi drugih deležnikov, tudi najširše in strokovne javnosti. Dober zgled smo vendar imeli ob referendumu o drugem tiru proge Divača - Koper. Ali so

se sedanji vodilni strankarski veljaki pripravljeni odreči svojemu monopolu pri odločanju o tako usodnih razvojnih odločitvah, kot je NEK 2, je vprašanje ne za milijon, ampak za 10-15 mlrd evrov. Enako velja za možnost ustanovitve Slovenskega razvojnega sklada, pri čemer je eno od ključnih vprašanj njegovo upravljanje s postavitvijo visoko referenčno dokazanega managementa in nadzornikov, ki ne bodo samo odraz trenutne vladne koalicije. Ponudba sedanje vlade opoziciji za udeležbo pri upravljanju bi bil prvi test takšne pripravljenosti in dokaz, ali vsakokratna koalicija ne jemlje države in njenega razvoja kot plen na podlagi trenutnega volilnega izida.

Slovenski državljani bi verjetno dobro sprejeli možnost vlaganja svojih prihrankov namesto neobrestovanih ali slabo obrestovanih depozitov pri bankah v hipotekarne in druge obveznice z nevisoko obrestno mero (3-4 % p.a.), toda zanesljivim vračilom.

Toda država in Banka Slovenije bi morali najprej pošteno poravnati obveznosti do 100.000 lastnikov podrejenih vrednostnih papirjev nekdanje NKBM, ki so bili neopravičeno opeharjeni z odločitvami države in BS.

V Zvezni republiki Nemčiji in Avstriji so hipotekarne obveznice zelo pomemben dolgoročni vir za financiranje stanovanjske gradnje in komunalne infrastrukture, toda ob zelo strogem nadzoru finančnega ministrstva in centralne banke. Republika Slovenija je pred 30 leti sprejela Zakon o hipotekarnih obveznicah, ki pa je žal ostal doslej mrtva črka na papirju. Dobra »finančna zdravila« v drugih državah, ki pri nas iz neznanih vzrokov ne delujejo. Zakaj?

Pobuda o upravljanju voda po porečjih

Spomniti je treba, da smo imeli v nekdanji Socialistični republiki Sloveniji na področju vodnega gospodarstva organiziran drugačen in bistveno bolj učinkovit sistem upravljanja z vodami po porečjih v območnih vodnih skupnostih, ki so jih upravljale občine na območjih posameznih porečij. Ena takšnih je bila Vodna skupnost Ljubljana – Sava, ki je upravljala gospodarjenje z vsemi vodami na območju teh dveh rek z vsemi pritoki. Območne skupnosti so imele lastne stalne vire financiranja za tekoče vzdrževanje vodotokov in vlaganja v gradnjo načrtovanih ureditev vodotokov, razbremenilnikov in suhih zadrževalnikov voda. Odločitve organov upravljanja teh skupnosti so temeljile na podlagi stanja in planov vzdrževanja, ki so jih pripravljala vodna gospodarska podjetja kot javna podjetja, organizirana za vsako porečje oziroma območje vodne skupnosti. Nobene

centralizacije upravljanja in virov financiranja na državni ravni, razen dodatnih virov iz občinskih in državnih proračunov.

Potem smo v samostojni državi ukinili območne vodne skupnosti in privatizirali vodno-gospodarska podjetja ter tudi na to tipično javno infrastrukturno področje spustili kvazi tržno logiko z zasebnimi podjetji za vzdrževanje vodotokov na podlagi koncesije z vsemi stranskimi posledicami poslovanja po načelih dobička, ki ga prav takšna infrastrukturna področja ne prenesejo brez škode za uveljavljanje javnih interesov. Občine so bile in so še vedno v celoti izključene iz procesa gospodarjenja z vodami in njihovega upravljanja. Celotno gospodarjenje in upravljanje z vodami je bilo podržavljeno in centralizirano. Občine so postale samo bolj ali manj nemočen opazovalec stanja na tem področju in vlagatelj prošelj na pristojno ministrstvo in direkcijo za vode. Še bolj uničujoče za gospodarjenje in upravljanje z vodami je bilo državno odločanje o vodnem prispevku kot namenskem viru, zlasti za nujno vzdrževanje vodotokov. Nujno je zato objaviti bilanco prilivov vodnega prispevka v državni proračun v vseh 35 letih ter njegovo (ne)namensko porabo. Znano je da, se je v določenih obdobjih pretežni del teh sredstev uporabljal ne za tekoče vzdrževanje vodotokov in v nujna vlaganja v posege za obrambo pred poplavami, temveč v pretežnem deležu za investicije v gradnjo obvodnih ureditev pri gradnji hidrocentral na spodnji Savi. Za to nosijo največjo odgovornost znana imena vsakokratnega ministra za okolje in prostor oziroma naravne vire ter aktualne vlade. Javna objava teh podatkov bi tudi pokazala vso mimikrijo posameznih strank in vlad pri kazanju s prstom na odgovornost predhodnikov. Javnosti tudi ni znano, ali je Računsko sodišče RS kadarkoli opravilo revizijo poslovanja t.i. vodnega sklada, ker je to samo prazno ime, ker so z njim upravljali vsakokratni ministri.

Trg republike in obe stolpnici

Avtor Aleš Vrhovec se je komaj rodil, ko sta bili že zgrajeni obe stolpnici na Trgu republike v Ljubljani. Ko predlaga, da država odkupi od NLB TR2, žal ni zapisal, da je projekt obeh stolpnic naročila in financirala gradnjo takratna Socialistična republika Slovenija pod predsednikom Izvršnega sveta Skupščine SRS Jankom Smoletom z namero, da se zagotovi prostor za vlado in ministrstva na enem mestu in to nasproti takrat že zgrajene nove stavbe Skupščine SRS. Racionalna zamisel. Predsednik Izvršnega sveta, minister in uradniki bi se samo sprehodili preko ploščadi sedanjega Trga republike do skupščine. Nobenih mercedesov in bmwjev

pred vrati. Toda velike težave z izvajanjem takratne gospodarske reforme v Jugoslaviji in velike likvidnostne težave in izgube številnih podjetij so dale veter v jadra hudi javni kritiki Izvršnega sveta in njenega predsednika s popularno sintagmo, »medtem ko delavci nimajo za plače, bodo državni uradniki in ministri delali v palačah«.

Izvršni svet je po političnem ukazu iz Tomšičeve prekinil dokončanje gradnje in sklenil prodati stolpnici:

- eno je prodal takratni LB (TR2),
- drugo pa Iskri (TR3).

Garaže in ploščad so potem v devetdesetih letih poniknile v zasebne roke nekaterih avtorjev privatizacijske zakonodaje in upravljalcev državnih družb ter čudežno »pristale« na fantomskih sedežih lastnikov v tujini. Enako se je žal zgodilo z Maxijem, ki ga je zgradila takratna močna Emona. Preko privatizacije in likvidacije SOZD Emona je Maxi pristal v Mercatorju. S propadom nekoč mogočnega SOZD-a Iskra in Iskra Commerce s pol milijarde dolarjev letnega izvoza Iskrinih tovarn je potem sledila tudi (raz)prodaja TR3 tudi pod pokroviteljstvom nekaterih pomembnih nosilcev politične moči v devetdesetih letih (prostori za centralo stranke LDS). Temu so sledili najemi poslovnih prostorov za številna ministrstva, javne agencije, tožilstvo, policijo in sodišča širom Ljubljane. Javno objavljeni podatki o najemninah za te prostore bi pokazali ekonomsko upravičenost nakupa ne samo TR2, temveč tudi TR3. Edini, ki bodo temu nasprotovali, so sedanji najemodajalci teh prostorov in njihovi tihi »sponzorji« pri najemnikih. Tudi tu bi lahko Računsko sodišče RS, KPK in novi SKOK opravili izjemno koristno delo za državo in državljane, ko bi celovito ocenili gospodarnost omenjenih najemov ter vse povezave najemodajalcev in najemnikov.

Predlog arhitekta Aleša Vrhovca zato zasluži širšo javno razpravo in podporo, zlasti zaradi zelo visokih stroškov najemnin, ki jih sedaj plačuje država. Združitev dosedanjega glavnega nosilca upravljanja nepremičnega premoženja države Ministrstva za javno upravo z Ministrstvom za notranje zadeve ponuja aktualnemu ministru idealno priložnost za »carski rez« na tem področju, vključno s sedežem NPU.

Zaključek

Zato sledi logičen zaključek: strateško razvojno koordinacijo vodita vlada in njen predsednik ob naslonitvi na močne kadrovsko dobro ekipirane nosilce razvojnih

investicij ter ob sodelovanju s ključnimi nosilci razvoja na področju infrastrukture, energetike, vodnega gospodarstva, znanosti in izobraževanja zdravstva in kulture. Strokovnjakov imamo na teh področjih veliko, vprašanje je samo, ali so (smo) jih pripravljeni povabiti za isto mizo kot enakopravne soodločevalce. Ali pa so javne razprave samo lepotni okraski zaradi ustvarjanja videza demokracije. In kje je tu učinkovitost?

Domžale, 26. avgust 2026

Franci Gerbec
univ. dipl. prav.